

ИНСТИТУТ
ДРУШТВЕНИХ НАУКА
Институт од националног значаја
за Републику Србију

Округли сто

АКТУЕЛНОСТИ МЕДИЦИНСКОГ ПРАВА

теорија, пракса и законодавство 6

11. април 2025. године, 10–17 часова

Институт друштвених наука, Краљице Наталије 45, Београд
Велика сала на првом спрату

Институт друштвених наука
Центар за правна истраживања

Адвокатска комора Војводине

Едиција
КЊИГЕ САЖЕТАКА

Уредник

Др Хајрија Мујовић

Програмски одбор

Др Марија Сјеничић

Др Хајрија Мујовић

Др Софија Николић Попадић

Др Марко Миленковић

Организациони одбор

Др Сања Злајановић

Др Ранко Совиљ

Др Ивана Сипјеља

Анђелија Сивановић

Александра Бјељац

Нађаша Јевтић

АКТУЕЛНОСТИ МЕДИЦИНСКОГ ПРАВА

Теорија, пракса и законодавство

6

ОКРУГЛИ СТО

11. април 2025, Београд

КЊИГА САЖЕТАКА

Адвокатска комора Војводине
Гласник АКВ
Нови Сад

Институт друштвених наука
Центар за правна истраживања
Београд

САДРЖАЈ ПРЕМА ТЕМАМА

I. ЗДРАВЉЕ И ЕКОЛОШКИ СТАНДАРДИ	6
II. АКТУЕЛНА ПИТАЊА НА ДРУГЕ ТЕМЕ.	32

I. ЗДРАВЉЕ И ЕКОЛОШКИ СТАНДАРДИ

Софија Николић Попадић	Негативни ефекти употребе вештачких ђубрива на здравље становништва и улога правних прописа / 7
Светислав Јанковић	Правна (не)освешћеност загађења животне средине цивилном авијацијом / 9
Мирјана Докмановић	Управљање шумама и парковима у Републици Србији из перспективе медицине животне средине / 12
Хајрија Мујовић	Пракса Европског суда за људска права о питањима животне средине и здравља / 14
Ивана Стјелја	Право на здраву животну средину и право на живот и здравље – савремена правна пракса / 17
Олга Јовић Прлаиновић	Еколошка права детета – право на здраву животну средину / 19
Анђелија Стевановић	Еколошке и здравствене последице оружаних сукоба – утицај на животну средину и здравље људи / 24
Светлана Јанковић	Екологија на релацији заштите животне средине и здравља људи / 27
Петра Станојевић	Теоријска разматрања о накнади нематеријалне штете као последице повреде права личности услед загађења животне средине / 30

Софија Николић Попадић*

НЕГАТИВНИ ЕФЕКТИ УПОТРЕБЕ ВЕШТАЧКИХ ЋУБРИВА НА ЗДРАВЉЕ СТАНОВНИШТВА И УЛОГА ПРАВНИХ ПРОПИСА

Употреба вештачких ђубрива у пољопривредној производњи може довести до различитих негативних утицаја на животну средину, здравље људи и животиња. Спирање нитрата са пољопривредног земљишта у површинске и подземне воде може узроковати различита обољења услед конзумирања воде са повишеним нивоом нитрата. Једно од њих је метхемоглобинемиа. Унос великих количина нитрата може довести и до смртног исхода, при чему су деца у знатно већем ризику од одраслих особа. Конзумирање воде са високим садржајем нитрата у току трудноће може имати негативан утицај на плод. Истраживања указују и на повезаност конзумације воде са високим нивоом нитрата и појаве канцера. Негативни ефекти употребе вештачких ђубрива по здравље су видљиви и код пољопривредника који их примењују. Употреба ђубрива

---

* Доктор правних наука, научна сарадница Института друштвених наука у Београду, управница Центра за правна истраживања, snikolic@idn.org.rs

утиче и на повећање емисије гасова с ефектом стаклене баште који доприносе настанку климатских промена, а њихове последице такође имају негативан утицај на здравље становништва.

Имајући у виду наведено, поставља се питање која је улога правних прописа и да ли и на који начин они могу утицати на смањење негативних ефеката примене вештачких ђубрива на здравље становништва. У оквиру истраживања анализирали смо правну регулативу Европске уније у овој области, са посебним акцентом на Нитратну директиву и њену примену у пракси. Један део истраживања је посвећен стању у Србији и прописима којима је регулисана употреба вештачких ђубрива у пољопривредној производњи. Такође, идентификовани су проблеми и дате су препоруке за унапређење домаћих прописа.

Кључне речи: здравље, вештачка ђубрива, пољопривредна производња, Нитратна директива

ПРАВНА (НЕ)ОСВЕШЋЕНОСТ ЗАГАЂЕЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ЦИВИЛНОМ АВИЈАЦИЈОМ

Савремена цивилна авијација представља својеврстан извор загађења животне средине како на локалном, тако и на глобалном нивоу. Два основна угрожена аспекта животне средине јесу атмосферски ваздух (који се загађује испуштањем различитих једињења на бази угљеника, натријума и амонијака из издувних система авиона) и звук (који се емитује у високим амплитудама, нарочито при полетању и слетању авиона). Погоршање квалитета атмосферског ваздуха који удишемо и интензивнији звуци непосредно утичу на здравље људи. Није, дакле, у питању *per se* загађење животне средине које ће се посредно испољити на здравље људи, већ директан утицај који доприноси погоршању људског здравља.

Тек је у другој половини 20. века уочено да је цивилна авијација чинилац који угрожава животну средину, а од 21. века се на правном и

---

* Доктор правних наука, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, jankovic@ius.bg.ac.rs

техничком плану могу приметити знатнији помаци у области смањења нивоа загађења. Она, дакле, није била доживљена као загађивач из два основна разлога. Прво, и најпростије, с обзиром да ваздушни саобраћај није био учестао, постојао је врло мали број летова између европских и осталих градова. Истовремено, тадашњи ваздухоплови су покретани моторима са унутрашњим сагоревањем и њихова емисија загађујућих материја се сводила на ону коју производи обичан аутомобил. Друго, тадашње авио-компаније су биле економски неразвијене што је умногоме утицало на правну политику одговорности ваздушних превозилаца. Наиме, блажи основи одговорности (у претпостављеној кривици) и тек стидљиви покушаји уређења одговорности према трећим лицима на површини земље (услед пада авиона или предмета из њега) су обележили прву етапу у правном уређењу цивилне авијације. У тој етапи није, дакле, било ни помена о правном уређењу загађења животне средине које изазива употреба цивилних ваздухоплова.

Обрт у правној политици одговорности ваздушних превозилаца, али и преокрет у уређењу заштите животне средине од таквог загађивача је почео да се догађа у другој половини 20. века, нарочито у 21. веку, када је дошло и до свести о обиму и опасности таквог загађења. Пре свега, основ одговорности ваздушног превозиоца према путницима се поштрава (са кривице се прелази на узрочност), а затим се правно уређује и питање загађења ваздуха на међународном плану, које проузрокује цивилна авијација. Тако, у оквиру кровних међународних организација ИСАО и ИАТА, а на основу општег режима Париског спо-

разума о климатским променама (2015. година), усвојена су два веома важна правна извора у овој области. Први је Одлука о нултој стопи загађења ваздуха угљеником који је усвојен 2022. године на генералној скупштини ИСАО, док је други Резолуција о нултој стопи загађења ваздуха усвојена у окриљу IATA 2021. године. Делује да су на правном и техничком плану учињени помаци али, упркос томе, стопа смањења загађења атмосфере и даље није на жељеном нивоу. Остаје да се сачекају нова техничка решења (водоник као погонско гориво, евентуално) која би пратила строжа правна решења у погледу забране емисија штетних материја.

Кључне речи: цивилна авијација, загађење атмосфере, бука и аеро-загађење

Мирјана Докмановић*

УПРАВЉАЊЕ ШУМАМА И ПАРКОВИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ МЕДИЦИНЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Будући да апсорбује угљен-диоксид а испушта кисеоник, дрвеће је од виталног значаја за очување свих облика живота, укључујући и живот и здравље људи, као и за отклањање штетних утицаја климатских промена. Дрвеће смањује исушивање тла, штити од ерозије и доприноси развоју биодиверзитета. Боравак у шуми и парку доприноси опоравку од болести и менталном здрављу људи.

Благодети од шума и јавних зелених површина су вишеструке, те је одговорно, ефикасно и одрживо управљање њима неопходно. Овај рад се бави том тематиком фокусирајући се на стање управљања у Републици Србији. Шуме и шумско земљиште се простиру на око 2,5 милиона хектара, односно заузимају око једне трећине територије земље, но њихово опште стање је незадовољавајуће, а газдовање њима мањкаво, неодрживо и недовољно одговорно.

---

* Доктор правних наука, научна сарадница Института друштвених наука у пензији, mirad@eunet.rs

У првом делу рада дат је преглед стања у овој области, укључујући статистичке и друге податке о шумском фонду, његовој очуваности, искоришћавању, подизању, гајењу и заштити шума, као и о подизању и заштити јавних зелених површина у урбаним срединама. У другом делу рада се представљају резултати критичке анализе релевантног стратешког и нормативног оквира у овој области из перспективе медицине животне средине. Рад се завршава препорукама за унапређивање регулативе ове области у циљу заштите здравља људи и отклањању односно ублажавању негативних последица климатских промена у Србији.

Кључне речи: шуме у Србији, јавне зелене површине, сеча шума, заштита шума, јавно здравље, медицина животне средине, еколошка политика

Хајрија Мујовић*

ПРАКСА ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА О ПИТАЊИМА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ЗДРАВЉА

Правна разматрања заштите животне средине и са тим повезаних утицаја на људско здравље обележавају широк спектар различитих појмова, развој нових института и нове праксе. Таква оцена се може дати и у погледу тумачења одредаба Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Иако Конвенција не предвиђа право на здраву животну средину као такво, Европски суд за људска права позван је да одлучује о томе да ли су одређена права из Конвенције угрожена постојањем штете за животну средину и изложености становништва еколошким ризицима. Обухвата се област регулисања која има за циљ заштиту и развој животне средине и њених делова, као и заштиту јавног здравља од штете, ризика и сметњи које произилазе из животне средине и човекове интеракције са животном средином. Анализе појединих предмета Европског суда за људска права у овој материји говоре о бројним

---

* Доктор медицинског права, научна саветница Института друштвених наука у Београду, Центар за правна истраживања, hmujuovic@idn.org.rs

штетним утицајима на здравље као што су: опасне индустријске активности, одлагање токсичног отпада, индустријске емисије и здравље, природне катастрофе, нафтне делатности, антене за мобилне телефоне, загађење буком, емисије из дизел возила, загађење земље и воде, урбани развој, сакупљање, управљање, третман и одлагање отпада. Неке од пресуда указују на преовлађујуће ставове у зависности од конкретног случаја, врсте и озбиљности штете. Један од примера је новија пресуда по представци *Cannavacciuolo and Others v. Italy* (2025). Група грађана и пет организација из Кампаније (Campania) у Италији поднели су жалбе у вези са загађењем животне средине, посебно у региону Огњена земља (Terra dei Fuochi) који укључује делове провинција Казерта (Caserta trans) и Напуљ. Ово подручје, где живи око 2,9 милиона људи, има проблем илегалног одлагања, спаљивања и закопавања опасног отпада, које често организују криминалне групе. Токсични отпад се годинама одлаже, закопава и спаљује. То је довело до значајне штете по животну средину, укључујући повећану стопу обољевања од рака и контаминираних подземних вода. Према одлуци Суда, Италија је обавезана да у року од две године спроведе корективну стратегију, односно да уведе „опште мере које ће на адекватан начин решити проблем загађења“. Други пример је пресуда која је привукла медијску и стручну пажњу будући да се по први пут тицала климатских промена. Ради се о представци *Verein Klima Seniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland* (2024). Велико веће Суда пресудило је да Швајцарска крши људска права старијих жена јер држава не предузима потребне кораке у борби против глобалног загре-

вања. Наиме, Суд је утврдио повреду чл. 8. Конвенције која предвиђа право на приватни и породични живот. Суд је такође утврдио да удружење, које представља преко 2.500 жена старости од 64 и више година, има статус жртве. У дугогодишњој пракси Суда у Стразбуру значајно је поменути и једну од старијих пресуда *Florea v. Romania* (2003) која је повезана са питањима здравља и достојанственог третмана особа које су на издржавању затворске казне. По мишљењу суда њихов боравак у лошим условима лишава их права која им према Конвенцији припадају, због чега се у систему кажњавања захтева већи степен заштите угрожених појединаца.

Кључне речи: здравље, штетни утицаји, екологија, Европски суд за људска права

Ивана Стијеља*

ПРАВО НА ЗДРАВУ ЖИВОТНУ СРЕДИНУ И ПРАВО НА ЖИВОТ И ЗДРАВЉЕ – САВРЕМЕНА ПРАВНА ПРАКСА

Често се дешава да се они који су погођени загађењем животне средине суочавају с бројним препрекама уколико желе да заштите своја права. Питање које се у судској пракси неретко отвара је и проблем доказивања узрочне везе између изложености загађењу и последица по живот и здравље. Пресуда Европског суда за људска права у случају *Cannavacciuolo and Others v. Italy* из 2025. године доноси нове стандарде који се односе на заштиту права на живот (чл. 2. ЕКЉП) у контексту здраве животне средине. Суд је у овом случају сматрао да није потребно нити прикладно од подносилаца представке захтевати да докажу постојање јасне узрочне везе између изложености одређеној врсти загађења или штетној супстанци, са једне, и појаве одређене болести опасне по живот или смртног исхода, са друге стране. Суд је, дакле, експлицитно

---

* Доктор правних наука, научна сарадница, Институт друштвених наука, Краљице Наталије 45, Београд, istjelja@idn.org.rs

одбацио потребу да се докаже изложеност загађењу или узрочна веза између загађења и здравствених проблема подносилаца представке. Суд је одступио од своје раније праксе и уважио је само постојање стварног и непосредног ризика по живот. Овај приступ у значајној мери умањује терет доказивања који је на подносиоцу представке и јача одговорност државе за заштиту живота и здравља грађана од ризика загађења.

Такође, Резолуција 48/13 о људском праву на чисту, здраву и одрживу животну средину, која је усвојена 2021. у оквиру Савета за људска права УН, значајна је јер је њоме право на животну средину коначно експлицитно препознато као универзално људско право. Она утврђује и да одрживи развој и заштита животне средине доприносе уживању највишег могућег стандарда физичког и менталног здравља људи. Дакле, новији прописи и пракса указују на све јасније и експлицитније препознавање нераскидиве везе између заштите животне средине и основних људских права на међународном нивоу, посебно права на заштиту живота и здравља, и постављају чвршће основе за будућу судску праксу и одговорност држава у овој области.

Кључне речи: право на здраву животну средину, људска права, Европски суд за људска права, *Cannavacciuolo and Others v. Italy*, УН Резолуција 48/13

Олга Јовић Прлаиновић*

ЕКОЛОШКА ПРАВА ДЕТЕТА – ПРАВО НА ЗДРАВУ ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Изазовима у правном регулисању еколошких вредности посебна пажња се придаје од друге половине прошлог века, а данас су ти изазови све актуелнији, будући да заштита животне средине представља глобални проблем. Иако се у страној литератури срећу недоумице терминолошке природе везано за питање да ли је исправније за ову област права користити израз „еколошко право“ или „право животне средине“, извесно је да је еколошко право шири појам у односу на право животне средине. Еколошко право је грана права тј. систем правних норми којима се регулише и усмерава утицај човека на његово природно окружење са циљем заштите животне средине и одржања еколошке равнотеже, док је право на живот у здравој животној средини једна од еколошких вредности, поред права на одржив економски развој у новим технолошким условима уз стално унапређивање квалитета животне средине;

---

* Доктор правних наука, редовни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, olga.jovic@pr.ac.rs

права на разумно коришћење природних и енергетских ресурса који обезбеђују одрживи развој средине; права на спречавање, смањивање и превенцију свих облика загађивања животне средине; права на заштиту интегритета биосфере, укључујући и природне климатске услове и биолошку разноврсност; права на доступност информација о стању животне средине; права на учешће у одлучивању о развоју система заштите животне средине и оцени ризика планираног развоја по животну средину и човека; права на адекватно образовање и јачање свести у области заштите животне средине; права на остваривање међународне сарадње; права на хуманистичко вредновање човека и његовог развоја. У корелативном односу са еколошким вредностима је дужност свих да штите животну средину, како у националним оквирима, тако и на наднационалном нивоу кроз активности ОУН, СЕ, ЕУ које дају нову димензију у формирању правних стандарда усмерених ка заштити и очувању здраве животне средине.

Феномену еколошких права детета треба приступити с аспекта њихове повезаности са будућношћу планете, с обзиром да деца нису само корисници, него су и чувари природних ресурса. Конвенција УН о правима детета прокламује право на заштиту животне средине у оквиру права детета на здравствену заштиту (чл. 24. с. 2(ц)) и права на образовање које треба да буде усмерено на развој поштовања природне средине (чл. 29. с. 1(е)). Како је остваривање права детета на здраву животну средину основ за остваривање бројних других права детета, угрожавање права детета на здраву животну средину има дугорочне

последнице и представља велики проблем у заштити људских права. Указујући да се због пропуста држава да заштите животну средину деци свакодневно крше бројна права, а посебно право на живот, развој, здравље, храну, воду, образовање, културу, игру и друга права, Комитет за права детета је 2016. године проблем кршења права детета на здраву животну средину препознао на универзалном нивоу. Међутим, први пут, изричито, Комитет за права детета предвиђа право деце на чисту, здраву и одрживу животну средину у Општем коментару бр. 26 (2023) о правима детета и животној средини са посебним освртом на климатске промене, у којем је представљено свеобухватно тумачење обавеза држава уговорница Конвенције УН о правима детета.

Правне смернице у Општем коментару бр. 26 садрже појединачна права детета или законодавне области са експлицитним навођењем мера које државе чланице Конвенције о правима детета морају да предузму за заштиту живота и животних шанси деце. Чист ваздух, безбедна и стабилна клима, здрави екосистем и биодиверзитет, исправна и довољна количина воде, здрава храна и др. подразумевају побољшање квалитета ваздуха (смањењем загађења ваздуха у отвореном и затвореном окружењу), приступ безбедној и довољној води и санитарним условима и здравим воденим екосистемима, трансформисање индустријске пољопривреде и риболовства у циљу производње здраве хране (спречавање неухрањености и промовисање раста и развоја деце), постепено укидање употребе угља, нафте и природног гаса и прелазак на обновљиве изворе енергије, очување, заштита и обнављање биодиверзитета, спре-

чавање загађења мора забраном директног или индиректног испуштања супстанци које су опасne по здравље деце и морске екосистеме. Обавеза је држава да у национална законодавства инкорпоришу право деце на чисту, здраву и одрживу животну средину и да предузму адекватне мере за његово спровођење у циљу јачања одговорности, што је детаљно операционализовано у четвртом одељку Општег коментара бр. 26. Право деце на чисту, здраву и одрживу животну средину требало би да буде укључено у све одлуке које се тичу деце, укључујући и политике које се односе на образовање, слободно време, игру, приступ зеленим површинама, заштиту деце, здравље деце и миграцију и националне оквире за спровођење Конвенције о правима детета.

У Републици Србији остваривање и заштита права детета на здраву животну средину није регулисана посебним законом: у овој области примењују се многобројни прописи којима се уређују различите области заштите животне средине и заштите природе, односно закони који уређују образовање, здравље, информисање и др., што заправо показује да децу не сматрамо специфичном категоријом којој се мора пружити додатни степен заштите, јер загађење животне средине има вишеструко веће последице по здравље деце у односу на остале грађане. Имајући у виду да се право детета на здраву животну средину остварује посредно, путем генералне заштите кроз уставну гаранцију, те да је законодавни оквир разуђен и несистематизован, без надзорних механизма који би пратили спровођење еколошких стандарда и без учешћа деце у довољној мери у креирању политика из области заштите животне средине

и одрживог развоја, отвара се питање ефикасности имплементације у пракси.

Општи коментар бр. 26, као специјализовани инструмент УН у овој области, садржи ауторитативно тумачење одредаба Конвенције о правима детета у вези са правом детета на здраву животну средину, односно утврђен је домашај овог права детета који представља водич за његову примену. Како се право детета на здраву животну средину не може посматрати одвојено од општег коментара, произлази да Републици Србији тек предстоји унапређивање законодавног оквира у области права детета на заштиту животне средине.

Кључне речи: право детета на здраву животну средину, међународни стандарди, национални законодавни оквир

Анђелија Стевановић*

ЕКОЛОШКЕ И ЗДРАВСТВЕНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ОРУЖАНИХ СУКОБА – УТИЦАЈ НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ И ЗДРАВЉЕ ЉУДИ

Оружани сукоби имају дубоко укореван негативан утицај на животну средину и здравље људи, чије последице трају и деценијама након завршетка сукоба. Ратови не само да узрокују директну физичку штету како људима тако и на инфраструктурним објектима, већ изазивају и дугорочне еколошке и здравствене проблеме. Оружани сукоби утичу на природну средину, пољопривредну производњу, водне ресурсе и биодиверзитет, као и на људско здравље кроз различите механизме – загађење, зрачење, болести и менталне поремећаје. Еколошке последице ратова обухватају уништавање екосистема, загађење тла, ваздуха и вода, као и употребу оружја које оставља дугорочне еколошке трагове. Употреба мина, хемијског оружја, напалм бомби и других оружја за масовно уништење, као што су биолошко и нуклеарно оружје, озбиљно угрожава

---

* Мастер права, истраживачица приправница Института друштвених наука у Београду, Центар за правна истраживања, andjelija.stevanovic21@gmail.com

биолошку равнотежу и природне ресурсе. Пољопривредна земљишта и шумски екосистеми често постају бојишта сукоба, а уништавање ресурса онемогућава повратак и опоравак локалних заједница. Такође, уништавање инфраструктуре и усмеравање ресурса према војним циљевима смањује могућности за обнову животне средине и економски опоравак постконфликтних територија. Здравствене последице оружаних сукоба су мултифакторске и подразумевају не само непосредне телесне повреде услед директних напада, већ и секундарне ефекте као што су ширење заразних болести због уништене здравствене инфраструктуре и несанитарних услова живота. Ове последице се додатно погоршавају у регионима где су хигијенски услови драстично погоршани, а медицински ресурси и професионалци недоступни. Загађење ваздуха и воде, као и присутност опасних хемикалија, може довести до озбиљних хроничних болести, укључујући респираторне проблеме, болести коже и канцерогене ефекте. Такође, ментално здравље становништва које је преживело ратне трауме трпи значајне последице, укључујући појаву посттрауматског стресног поремећаја (ПТСП), депресије и анксиозности, који дугорочно утичу на квалитет живота. Један од кључних изазова у постконфликтним регионима је обнова и реконструкција, која захтева не само физичко чишћење и рехабилитацију уништених ресурса, већ и значајну здравствену помоћ, обезбеђивање основних услова за живот и унапређење животне средине. Последице ратова по екологију и здравље људи захтевају свеобухватан приступ у који су укључене међународне организације, владине и невладине ор-

ганизације, као и локалне заједнице, у циљу што брже рехабилитације погођених подручја. Традиционална правила међународног хуманитарног права нису довољна да би заштитила животну средину јер су креирана у потпуно другачијем амбијенту и била су усмерена да заштите суверена права држава или њихове имовинске захтеве. Велики број правила односи се на заштиту лица у оружаним сукобима и углавном се ради о правилима која су примењива на међународне оружане сукобе, али када се ради о потреби заштите животне средине у оружаним сукобима уопште није од значаја о којој врсти сукоба се ради.

Кључне речи: оружани сукоби, заштита животне средине, здравље, оружје за масовно уништење, здравствене последице оружаних сукоба

ЕКОЛОГИЈА НА РЕЛАЦИЈИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ЗДРАВЉА ЉУДИ

Фактори животне средине имају значајну улогу у нашем здрављу, а Светска здравствена организација (WHO) редовно извештава да више од 80 % болести може бити повезано с њима. На глобалном нивоу, готово четвртина смртних случајева и бројних обољења може се директно приписати загађењу животне средине. Конкретно, фактори животне средине доприносе 23 % свих смртних случајева у свету и чак 36 % смртних случајева међу децом узраста од 0 до 14 година.

Значај еколошких иницијатива за постизање одрживог развоја све више увиђају медицински стручњаци, здравствене установе и цео фармацеутски сектор. Наводимо неколико примера.

– Смањење употребе штетних хемикалија као приоритетан циљ фармацеутске индустрије.

Произвођачи лекова све више користе алтернативе које су мање штетне по животну средину смањујући тако негативан утицај њихове употребе на здравље људи и природу. Ова иницијатива не

---

* Магистар безбедности, експерткиња за род и безбедност, Центар за подстицање дијалога и толеранције, Чачак, svetlana.jankovic.cacak@gmail.com

само да смањује токсичне отпаде већ, такође, унапређује сигурност и ефикасност лекова.

- Здравствене установе увиђају потребу за одрживим развојем.

Енергетска ефикасност, употреба обновљивих извора енергије, рециклирање медицинског отпада и смањење потрошње воде само су неке од мера које се предузимају како би се смањио негативни утицај на животну средину. Ове праксе не само да штите планету већ и смањују трошкове здравствених установа и омогућавају им већу самоодрживост.

- Важност здраве исхране такође је неодвојива од заштите животне средине.

Медицински стручњаци промовишу здраву исхрану како би се унапређивало здравље и спречавале болести изазване неадекватном исхраном. Одрживе пољопривредне праксе попут органског узгајања хране и смањења употребе пестицида не само да доприносе здрављу људи већ и смањују загађење животне средине.

- Превенција болести кроз смањење загађења.

Заштита животне средине постаје виталан фактор у очувању и унапређивању здравља људи.

- Здравствена едукација као окосница у подизању свести о важности заштите животне средине за здравље људи.

Заштита животне средине постаје неизоставан део медицине не само због очувања природе већ и због унапређења здравља људи.

Време је да екологију престанемо да повезујемо са сликом мале групе еколошких стручњака или заљубљеника у природу. Кроз имплементацију еколошких иницијатива у фармацеутској индустрији, здравственим установама, кроз промоцију здраве исхране, превенцију болести и пратећи све здравственом едукацијом и медицинска заједница активно доприноси очувању животне средине на дугорочном нивоу, промовишући стварање зеленијег и здравијег света за све нас.

Кључне речи: медицинска пракса, еколошке иницијативе, здравље људи, заштита животне средине

Петра Станојевић*

**ТЕОРИЈСКА РАЗМАТРАЊА
О НАКНАДИ НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ
КАО ПОСЛЕДИЦЕ ПОВРЕДЕ ПРАВА ЛИЧНОСТИ
УСЛЕД ЗАГАЂЕЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ**

Проблем односа људских права и здраве животне средине све је чешћи предмет интересовања у теоријским расправама и јавности. Адекватно остварење Уставом и међународним конвенцијама загарантованих људских права неодвојиво је повезано са заштитом животне средине. С обзиром на напредак технологије и бројна истраживања која указују на утицај загађења на живот и здравље људи, поставља се питање како правно заштитити појединце чија су права повређена или који су претрпели штету због загађења. У литератури је уочено и разрађено пар механизма заштите, налик еколошкој тужби, тужби за заштиту од емисија и класичној тужби на накнаду штете по правилима ЗОО. Међутим, поред ових института, постоји и теоријска могућност постављања

---

* Истраживач-приправник, докторанткиња Правног факултета Универзитета у Београду, stanojevicpetra16@gmail.com

захтева за накнаду нематеријалне штете због повреде права личности услед загађења. Имајући у виду одредбе ЗОО о накнади нематеријалне штете и Уставом загарантована права на живот, здравље и здраву животну средину, питање остварења нематеријалне штете због повреде ових права услед загађења отворено је за расправу. У овом раду биће изложен теоријски оглед о накнади нематеријалне штете као последице повреде права личности услед загађења животне средине, с примарним освртом на страх који оштећени трпи услед повреде права на живот, здравље и здраву животну средину.

Кључне речи: нематеријална штета, права личности, животна средина, еколошка штета, накнада штете

II. АКТУЕЛНА ПИТАЊА НА ДРУГЕ ТЕМЕ

- Јелена Симић**
Јосип Мађарић   Примена теорије изгубљене шансе у хрватској судској пракси / **33**
- Марта Сјеничић**
Марко Миленковић   Шта представља Споразум о пандемији у постојећем облику? / **35**
- Драгана Марчетић**   Рефундација трошкова лечења – право на здравље / **39**
- Ранко Совиљ**   Да ли употреба вештачке интелигенције у дијагностиковању и лечењу лица са менталним потешкоћама отвара Пандорину кутију у савременом друштву? Правне и етичке дилеме / **41**
- Валентина Опанчина**
Владимир Шебек   Ефекти контроле поседовања ватреног оружја на јавно здравље / **45**
- Зорица Мршевић**   Воук култура и здравствена заштита у Србији / **48**
- Сања Златановић**   Дигитално саветовање у домену менталног здравља: Медицинско-правни изазови / **51**
- Слађана Глигорић**   Медицински значај заштите од злостављања на раду / **54**

Јелена Симић*
Јосип Мађарић**

ПРИМЕНА ТЕОРИЈЕ ИЗГУБЉЕНЕ ШАНСЕ У ХРВАТСКОЈ СУДСКОЈ ПРАКСИ

Право на накнаду штете због лекарске грешке претпоставља постојање узрочне везе између штетне радње лекара и штете која је наступила по живот или здравље пацијента. Од пацијента, медицинског и правног лаика, захтева се да у судском поступку докаже постојање те узрочне везе. У случају када се не зна шта је стварни, директан узрок смрти пацијента или погоршања његовог здравља, зато што у обзир долазе и лекарева грешка и природни развој болести са могућим компликацијама, кључни доказ, постојање узрочне везе, није могуће извести са потребном сигурношћу, што често доводи до неправедног исхода – губитка спора – за оштећеног пацијента. Како би се таква неправда донекле исправила, судови великог броја земаља на европском и

---

* Доктор правних наука, ванредна професорка Правног факултета Универзитета Унион у Београду, jelena.simic@pravnofakultet.rs

** Адвокат, старији партнер, Одвјетничко друштво „Mađarić & Lui“, Загреб, Република Хрватска, josip.madacic@odml.hr

америчком континенту, међу којима је и Хрватска, у случају недовољно сигурне узрочне везе, досуђују накнаду штете пацијенту због губитка шансе за оздрављење или преживљавање. Аутори ће указати да иако изгубљена шанса јесте апстрактна и њено утврђивање прати одређена несигурност, изгубљена шанса јесте губитак који има извесну имовинску вредност, па зато и ужива правну заштиту, и треба је надокнадити. Аутори ће на примеру хрватске судске праксе у парницама због грешака у лечењу анализирати примену теорије изгубљене шансе и показати да појам *изгубљене шансе* мења објекат правне заштите. Директни објекат заштите у случају изгубљене шансе није здравље пацијента, већ његова *шанса* да се опорави, чиме се пацијентима, у извесном смислу, појачава заштита од лекарских грешака.

Кључне речи: накнада штета, узрочна веза, лекарска грешка, Хрватска, изгубљена шанса

Марта Сјеничић*
Марко Миленковић**

ШТА ПРЕДСТАВЉА СПОРАЗУМ О ПАНДЕМИЈИ У ПОСТОЈЕЋОМ ОБЛИКУ?

Споразум о пандемији Светске здравствене организације (СЗО) је замишљен као инструмент који би требало да унапреди превенцију, спремност и одговор на будуће пандемије на глобалном нивоу. Последња верзија текста Споразума о пандемији из маја 2024. године је у значајној мери редуковала обавезност норми у односу на претходне верзије. Кроз преговарачки процес су нестале одговорности које би Споразум чиниле обавезујућим за чланице СЗО. Према мишљењу бројних критичара, развијене земље су браниле интерес фармацеутских компанија у односу на заједнички интерес постизања глобалне здравствене сигурности на одржив и правичан начин. Такав став потврђује и предложени компромис да се за приступ патогенима и дељење користи примењује PABS систем (The Pathogen Access and Benefit Sharing), који многи од експе-

---

* Доктор медицинског права, научни саветник Института друштвених наука у Београду, управница Центра за правна истраживања, marta.sjenicic@gmail.com

** Доктор правних наука, виши научни сарадник Института друштвених наука у Београду, Центар за правна истраживања, mmilenkovic@idn.org.rs

рата оцењују као неправедан. Према тренутним правилима PABS свега 20 % здравствених производа повезаних са пандемијом је загарантовано СЗО у случају пандемије. То значи да чак 80 % вакцина, третмана и дијагностике може постати предмет међународне борбе за ресурсе која се видела и током пандемије Covid-a 19. Поред тога, здравствени производи у вези са пандемијом у PABS систему доступни су само у случају пандемије, а не већ након проглашења јавно-здравствене претње од међународног значаја, што би увелико унапредило могућност припреме и борбе са патогенима.

У бројној литератури у последњих неколико месеци изражено је мишљење да се правичност неће операционализовати без ефикасних механизма за одговорност и спровођење Споразума. Из чл. 8. тренутног нацрта Споразума избачен је део који се тиче праћења спремности држава чланица на активност. Чл. 19. – Имплементација и подршка, не садржи захтеве за извештавањем или верификацијом. Раније су предложени механизми за рад Комисије за одговорност, али се од предлога одустало, а текст сада не садржи делотворна средства за благовремену верификацију усклађености држава чланица. Одсуство било каквог облика независног надзора забрињава јер искуство пандемије Covid-a 19 као и примене Међународног здравственог правилника (IHR) потврђује да се није довољно ослањало искључиво на државне механизме самоизвештавања. Да би се осигурале његова објективност и делотворност, државе потписнице требало би да размотре успостављање независног надзорног тела које би, према оценама бројних експерата,

политички, финансијски, технички и оперативно морало да буде независно од СЗО и њених донатора. Поред надзора, одговорност такође захтева јасан оквир за спровођење, са подстицајима и дестимулацијама за његово поштовање. Два главна уговора под надлежношћу СЗО – Оквирна конвенција о контроли дувана и IHR – широко су оцењени у литератури као инструменти који се недовољно поштују у пракси, што је допринело да Covid 19 постане пандемија.

У овом тренутку није још увек познато како ће се обезбедити неопходна финансијска средства за постизање циљева Споразума. Државе чланице треба да обезбеде неопходна финансијска средства за успостављање структуре превенције пандемије, спремности и реаговања, узимајући у обзир постојеће глобалне механизме финансирања здравства. Уклањање текста из чл. 20. који позива на израду петогодишње стратегије финансијске имплементације представља корак уназад у изradi Споразума. Са друге стране, многе фармацеутске компаније се противе увођењу било каквог финансијског механизма. Одређивање PABS као специјалног међународног инструмента биће, према становишту дела индустрије, контроверзно међу оним земљама са ниским приходима које су већ успоставиле националне PABS системе. Текстом Споразума се у активности превенције пандемије маргинално укључују цивилно друштво и други невладини актери. Након јединог помињања цивилног друштва у чл. 17, одмах следи опрез у погледу потенцијалних сукоба интереса, иако ово нису једини актери у вези са којима до овог сукоба у пракси може доћи. Упркос њиховом критичном допри-

носу током пандемије Covid-а 19 и бројних претходних здравствених криза, гласови цивилног друштва остају маргинализовани у процесима доношења одлука у оквиру СЗО, као и у преговорима о Споразуму о пандемији и његовој примени. Са израдом текста Споразума се стало маја 2024. године (што је додатно закомпликовано одлуком председника САД о повлачењу ове земље из СЗО, што ће довести до прекида преговора између СЗО и САД о Споразуму док је повлачење у току).

У форми у којој се сада налази, Споразум је некомплетан, необавезујући и чини само документ са препорукама који неће бити ефикасан инструмент у наредној пандемији. У следећем кораку, када га буде, треба да се предузму мере за исправљање недостатака у предложеном тексту документа, како би се спречиле наредне глобалне здравствене катастрофе и међусобна конкуренција земаља за ресурсе у потенцијалној пандемији.

Кључне речи: Споразум о пандемији, СЗО, The Pathogen Access and Benefit Sharing sistem, надзорни механизам, финансијски механизам

Драѓана Марчећих*

РЕФУНДАЦИЈА ТРОШКОВА ЛЕЧЕЊА – ПРАВО НА ЗДРАВЉЕ

У судској пракси је приметан број парница које се воде поводом рефундације трошкова лечења. Тужиоци су осигураници Републичког фонда за здравствено осигурање (РФЗО), а тужени је увек РФЗО. Трошкови су учињени поводом лечења осигураника у иностранству или нереферентној здравственој установи у земљи.

Упркос хијерархији правних аката коју прописује Устав Републике Србије, утисак који се стиче увидом у ову праксу је да правилници РФЗО који се доносе на основу Закона о здравственом осигурању имају предност у односу на Устав и међународне уговоре које је потписала и ратификовала наша земља.

Може се поставити питање да ли се право на здравствену заштиту које је прописано чл. 68. Устава мора тумачити шире, уз примену међународних прописа и стандарда. Ово посебно имајући у виду монополски положај РФЗО у систему здравственог осигурања и немогућност

---

* Судија Апелационог суда у Београду, dada.marcetic@gmail.com

избора здравственог осигурања у које ће бити уплаћивани доприноси за већину становништва.

Кључне речи: рефундација трошкова лечења, парница, Републички фонд за здравствено осигурање, право на здравствену заштиту

**ДА ЛИ УПОТРЕБА ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ
У ДИЈАГНОСТИКОВАЊУ И ЛЕЧЕЊУ
ЛИЦА СА МЕНТАЛНИМ ПОТЕШКОЋАМА ОТВАРА
ПАНДОРИНУ КУТИЈУ У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ?**

Правне и етичке дилеме

Доласком четврте индустријске револуције, технолошки напредак подржан развојем и употребом вештачке интелигенције, достигао је неслућене размере омогућавајући човечанству значајне предности. Као иновативну технологију, употребу вештачке интелигенције прате одређене баријере, ограничења, али и изазови правне и етичке природе који се морају превазићи у циљу адекватније интеграције у медицинској (клиничкој) пракси. Интегрисаност вештачке интелигенције у превенцију и заштиту менталног здравља представља значајан напредак у пружању и унапређењу здравствене заштите пацијената. Стога је циљ

---

* Доктор правних наука, виши научни сарадник Института друштвених наука у Београду, Центар за правна истраживања, soviljpesca@gmail.com

предметног истраживања да преиспита потенцијале вештачке интелигенције у трансформисању досадашње клиничке праксе у очувању менталног здравља, укључујући третмане дијагностиковања и лечења пацијената са менталним потешкоћама, персонализоване приступе лечењу кроз предиктивну аналитику и виртуелне системе подршке. Примера ради, вештачка интелигенција се користи у раном откривању и предвиђању поремећаја менталног здравља. Анализом говора, израза лица, текста или електронског здравственог картона, вештачка интелигенција трансформише досадашњи начин дијагностиковања и лечења болести. Помоћу предиктивних модела, вештачка интелигенција омогућава благовремену интервенцију, персонализоване планове лечења те свеопште побољшање менталног здравља пацијената. Даље, вештачка интелигенција преобликује приступе у дијагностиковању и лечењу лица са менталним потешкоћама ангажовањем виртуелних терапеута и четботова (chatbots). Виртуелни терапеути и четботови омогућавају већу подршку менталном здрављу појединаца, дискретно и без стигме. Такође, алати вођени вештачком интервенцијом могу предвидети како ће пацијенти одреаговати на различите приступе лечењу, било да се примењују психотерапија, медикаменти или промена начина исхране. Штавише, предиктивни модели поседују способност предвиђања напредовања болести, чиме се помаже здравственим посленицима у доношењу одлука о токовима даљег лечења на основу адекватне информисаности.

Упркос вишеструким предностима, употреба алата вештачке интелигенције у превенцији менталног здравља може узроковати бројне опасности и ризике по здравље и безбедност пацијената. С обзиром на то да употреба алата вештачке интелигенције у пружању здравствених услуга, нарочито у очувању менталног здравља, отвара комплексне правне и етичке дилеме, попут заштите приватности, безбедности података, спречавања дискриминације, очувања поверења у односу лекар–пацијент, поставља се питање да ли и колико је сигурно пустити у употребу неко средство/алат чија употреба није претходно правно регулисана, посебно када се ради о средству чије импликације могу имати негативан утицај по човечанство и сваког појединца понаособ?

Критичком анализом постојећих правних и етичких норми у вези са применом вештачке интелигенције у превенцији менталног здравља, настоје се сагледати постојеће баријере и недостаци који постоје у систему заштите менталног здравља. Примарни изазов представља одсуство свеобухватног и прецизно дефинисаног нормативног оквира који уређује употребу алата вештачке интелигенције у превенцији менталног здравља. Имајући у виду да је посредни област која није правно регулисана, без постојања адекватне правне традиције, на регулаторима је да опрезно поступају при њеном уређењу. На правницима је да испоље креативност у примени правила, што са друге стране отежава стварање јединствене праксе. У том погледу, доносиоци одлука и креатори јавних политика треба да размотре све потенцијалне баријере у осмишљавању будуће регулативе, доприносећи одговорном и савесном

руковању алатима вештачке интелигенције у заштити менталног здравља, подстицањем иновација и подизањем свести јавности. Правовремено регулисање бројних правних питања кључно је како би вештачка интелигенција постала користан алат у превенцији и очувању менталног здравља, а не извор додатних злоупотреба и дискриминација.

Кључне речи: вештачка интелигенција, ментално здравље, правни изазови, етичке дилеме

Валентина Ојанчина*
Владимир Шебек**

ЕФЕКТИ КОНТРОЛЕ ПОСЕДОВАЊА ВАТРЕНОГ ОРУЖЈА НА ЈАВНО ЗДРАВЉЕ

Насиље ватреним оружјем је епидемија јавног здравља која утиче како на добробит, тако и на јавну безбедност свих грађана. Поред тога, директно или индиректно, изазива огроман материјални, али и нематеријални терет за друштво. Тако, на пример, када је дете лишено живота, оно губи деценије потенцијала: потенцијал да одрасте, заснује породицу, допринесе друштву и др. Уколико бисмо насиље ватреним оружјем поредили са штетом изазваном другим заразним и незаразним болестима, насиље оружјем често представља већи терет за друштво, а анализирајући га у контексту јавног здравља, штета је највидљивија према потенцијалу изгубљених година живота. Подаци из САД у 2020.

---

* Доктор медицинских наука, доцент Факултета медицинских наука, Катедра за радиологију и Катедра за вештину комуникације, етику и психологију, Универзитет у Крагујевцу, valentina.orancina@gmail.com

** Доктор правних наука, доцент Правног факултета, Катедра за кривично-правну научну област, Универзитет у Крагујевцу, vsebek@jura.kg.ac.rs

години показују да су смртни случајеви од последица употребе ватреног оружја изазвали губитак од 1.131.105 потенцијалних година живота пре 65. године – што је више од дијабетес мелитуса, можданог удара и болести јетре заједно.

Када говоримо о масовним убиствима, подаци из САД показују да их има око 600 годишње, при чему тај тренд расте последњих година, па се од 2013. до 2022. године број масовних убиства удвостручио. Такође, 2020. године смртни случајеви изазвани ватреним оружјем престигли су број смртних последица саобраћајних несрећа, а насиље ватреним оружјем постало је водећи узрок смрти у САД код популације старости од 1 до 19 година. Представљени подаци откривају рањивост популације деце и младих људи са двоструко већом тенденцијом за смртне и друге последице настале употребом ватреног оружја у односу на општу популацију. Здравствени ефекти су, поред смртних исхода, и дугорочне последице по физичко и ментално здравље преживелих, физичке повреде, инвалидитет, когнитивна оштећења, ПТСП, анксиозност, депресија и друго.

У мају 2023. године Србију је потресла прва масовна пуцњава у школи у Београду, где је 13-годишњи дечак, наоружан пиштољем са већом количином муниције и молотовљевим коктелима, убио девет, а ранио шест особа. Овај трагични догађај, праћен још једном масовном пуцњавом од стране 20-годишњака, алармирао је пораст насиља ватреним оружјем у Србији и подстакao јавну расправу о контроли држања и поседовања оружја. Влада Републике Србије је реаговала и пропи-

сала строге мере: суспендовање издавања дозвола за набавку ватреног оружја, обавеза полицијских провера држања оружја и др. Поред тога, омогућена је и предаја илегалног оружја без правних последица за грађане. Ове репресивне, али и превентивне мере спроведене 2023. године, дале су значајне резултате: предато је 108.883 комада оружја и минско-експлозивних средстава, од чега 82.398 комада легалног и нелегалног оружја, 26.485 комада минско-експлозивних средстава и 4.243.139 комада легалне и нелегалне муниције. Ово представља најбољи резултат у односу на све претходне акције предаје нелегалног оружја које су у прошлости захтевале периодично понављање, као што је то случај 1992, 1997, 1999, 2003. и 2007. године. Такође, мере контроле оружја имале су значајне резултате и по здравље становништва. Када се упореде период 2023. пре мајске масовне пуцњаве и исти период 2024. године, подаци показују двоструко смањење кривичних дела која су за предмет извршења имала ватрено оружје, укључујући и број смртних случајева употребом ватреног оружја.

Имајући у виду све ово, неопходно је радити на изменама и допунама прописа који се тичу ватреног оружја и њихово унапређење са циљем контроле над набавком и држањем оружја, али и подизању свести, личне и колективне одговорности, које су кључне за решавање проблема који утичу на јавно здравље и безбедност грађана.

Кључне речи: насиље; ватрено оружје; јавно здравље

Зорица Мршевић*

ВОУК КУЛТУРА И ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА У СРБИЈИ

„Учите се добро чинити, тражите правду, исправљајте
потлаченога...”

(Исаија 1:17).

Воук култура** повезана је са левичарском политиком, либералним покретима, феминизмом, ЛГБТ активизмом и борбом против хомофобије и трансфобије. Она је одговор на дугогодишње системске неправде и потребу за друштвеним променама, са циљем елиминисања дискриминације, уз јачање гласова маргинализованих људи, појединаца и група, са главном идејом водиљом промовисања социјалне правде. Неки недавно донети закони у Србији, нпр. о родној равноправности и забрани дискриминације, засновани су на главним премисама воука,

---

* Доктор правних наука, научна саветница у пензији Института друштвених наука у Београду, zorca.mrsevic@gmail.com

** Енглески израз „woke culture” се у Србији различито означава и преводи са не сасвим прихваћеним изразом „култура буђења” или „култура будности”.

иако тај термин нигде није експлицитно поменуто, док је, заправо, воук као појам негативно перципиран од стране појединих носилаца власти. Као принцип широко схваћене равноправности, воук у разним друштвеним областима, па и у здравству, може донети значајне друштвене користи. Али, такође, може изазивати и питања постојања (не)равнотеже у медицинској пракси, посебно између инклузивности, научне објективности и слободе изражавања. Воук култура несумњиво може бити контекст равноправног и квалитетног здравственог система, и то без компромитовања традиционалних медицинских стандарда. Тако, на пример, Закон о здравственој заштити (333) гарантује равноправну доступност здравствене заштите свим грађанима без обзира на пол и у складу је са законима о родној равноправности у Србији. Инклузија и приступачност је обезбеђена правом на здравствену заштиту и за особе са инвалидитетом, социјално угрожене групе и друге рањиве категорије. Постоје посебне мере за побољшање доступности здравствених услуга за ове групе. Деца, труднице, старије особе, особе са инвалидитетом и хронични болесници имају посебан третман у нашем здравственом систему. Упркос томе, иако постоје опште одредбе о забрани дискриминације у здравственој заштити, ни тај ни други закони не садрже специфичне одредбе које би могле да се тумаче као део воук културе (нпр. обавезна употреба родно неутралног језика или обавеза признавања самоидентификоване родне припадности). Иако Закон о здравственој заштити садржи елементе заштите рањивих група и промовисања равноправности, може се констатовати да су они пре део

стандардних међународних норми људских права које постоје у већини модерних правних система, али они нису нужно елементи воук културе у актуелном смислу и не могу се директно повезати са воук културом у радикалнијем облику какав постоји на Западу. Самим тим, још увек су избегнути изазови типични за примену воук културе у пракси, нпр. идеолошки притисак који би могао да се јави ако би научно утемељена медицина понекад била потиснута у корист идеолошких наратива (нпр. третмани везани за родну дисфорију код деце). Ресурси и приоритети који су фокусирани на инклузију и социјалну правду, као негативну последицу могу имати скретање пажње и каналисање средстава са других критичних медицинских проблема. Воук понекад може садржати и захтеве за дискурзивном цензуром и аутоцензуром, што поједини лекари могу осећати као притисак да не изразе одређена мишљења или резултате истраживања из страха од друштвених реакција.

Кључне речи: воук култура, инклузија, равноправност, социјална правда, елиминисање дискриминација, Закон о здравственој заштити

Сања Злајановић*

ДИГИТАЛНО САВЕТОВАЊЕ У ДОМЕНУ МЕНТАЛНОГ ЗДРАВЉА

Медицинско-правни изазови

Питања заштите и унапређења менталног здравља у доба дигитализације, аутоматизације и развоја вештачке интелигенције представљају *sedes materiae* како здравственог, односно медицинског права, тако и повезаних области права у контексту јавног здравља, односно аспект заштите здравља и безбедности на раду, као и аспект здраве животне средине, све у условима изразите доминације холистичког и интегративног приступа у правној науци.

Овде се нарочито адресирају питања примене информационих технологија, тј. пружање услуга тзв. дигиталног саветовања, које традиционално, појмовно, подразумева саветовање доступно путем интернет веб-портала, а укључује материјал за самопомоћ, али и видове контакта са пружаоцем услуга путем мејла, телефонског позива или видео-по-

---

* Доктор правних наука, виша научна сарадница Института друштвених наука у Београду, Центар за правна истраживања, sanjazlatanovic1@gmail.com

жива, укључујући и модел који се заснива на групној online терапији. Поред тога, онедавно је посебно у фокусу и примена вештачке интелигенције код пружања здравствених услуга у домену менталног здравља. Тако развој генеративне вештачке интелигенције и широка употреба ChatGPT модела у различите сврхе, укључујући и коришћење наведене платформе као материјала за самопомоћ у домену менталног здравља, отвара питања тачности тако пружених услуга, поштовања етичких стандарда, као и питања одговорности у случају грешака.

Дигитално саветовање у домену менталног здравља има значајне предности у смислу веће приступачности, анонимности и својеврсног комфора с аспекта клијента, односно корисника услуга, с тим да носи и одређене изазове а, нарочито, оне везане за осигурање поштовања етичких стандарда и правних правила код традиционалног саветовања, *in person*. Ово нарочито вреди за ограничења код осигурања информисаног пристанка, а везано за комуникационе ризике дигиталног саветовања, односно повећане ризике грешака код примене дијагностичких процедура, неразумевања, као и они који се односе на повреду приватности и сигурности клијента, односно корисника услуге. Надаље, ризици су повећани и код остваривања права на самоодређење корисника услуга, а везано за утврђивање способности давања пристанка, на пример ризици језичких баријера и уопште капацитета за давање пристанка, као и истинитости старосног критеријума, односно прописаних година за давање пристанка учешћа у дигиталном саветовању. И коначно, као ризик идентификован је и изазов осигурања приватности и поверљивости

тако добијених, посебно осетљивих података о здравственом стању, као и осигурање адекватне заштите истих, будући да се често однос пружаоца услуга и корисника одвија на интернету.

У раду се, применом правнотеоријског и аксиолошког метода, настоје утврдити кључни елементи за концепирање правног оквира спровођења дигиталног саветовања у домену менталног здравља, на основама традиционалних принципа медицинског, односно здравственог права, односно начела информисаног пристанка, права на самоодређење, права на приватности и поверљивост осетљивих здравствених података, све у условима изразито динамичног развоја специјализованих правних дисциплина какво је медицинско право, условљених убрзаним биотехнолошким напретком и развојем глобализованог друштва.

Кључне речи: дигитално саветовање, ментално здравље, вештачка интелигенција, етички изазови, медицинско-правни изазови

Слађана Глиџорић*

МЕДИЦИНСКИ ЗНАЧАЈ ЗАШТИТЕ ОД ЗЛОСТАВЉАЊА НА РАДУ

У условима неолибералног модела капитализма и свеопште флексибилизације у области рада и радних односа, која води несигурности и прекаризацији, запослени се суочавају са честим узнемиравањем на раду, физичким и психичким. У таквим условима рада радна средина постаје нездрава и небезбедна, а жртва злостављања на раду постаје хронично болесна, те је хитна психолошка и правна помоћ од изузетне важности. Што злостављање на раду дуже траје и постаје интензивније, здравље лица које га трпи постаје нарушеније. Однос рада и здравља представља врло важан однос који се јавља у поступку запошљавања, као и у току радног односа и радног ангажовања. Жалбени механизми код послодавца који предвиђају подношење захтева за заштиту од злостављања на раду, ради решавања спорног односа, или пак обраћање

---

* Доктор наука, доценткиња на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, sladjana.gligoric@pravni-fakultet.info

медицини рада, уколико је у питању непосредна опасност по живот и здравље, ради предвиђања привремене мере удаљења извршиоца злостављања (или на друго радно место или потпуно са рада) уз накнаду зараде, док траје поступак посредовања, представља један од начина остваривања правне заштите, али и очувања менталног здравља адресата злостављања на раду. Улога медицине рада је изузетно важна у поступцима препознавања и заштите од злостављања на раду. У српском праву мишљење медицине рада је меродовно када се утврђује непосредна опасност по живот и здравље узнемираваног лица или када постоји могућност за настанак ненадокнадиве штете, када запослени који трпи узнемиравање може да одбије да ради, све док послодавац не обезбеди адекватне мере заштите конкретног запосленог. Пример добре праксе из француског права, по коме медицина рада има овлашћење да интервенише код послодавца уколико запослени затражи помоћ јер трпи злостављање на раду, треба размотрити и у нашем праву *de lege ferenda*. Пружање психолошке подршке потребно је развити код послодавца, посебно оних који имају своје службе медицине рада, као и на свим нивоима здравствене заштите – примарном, секундарном и терцијарном.

У овом чланку, применом упоредног и нормативног метода, анализираћемо решења у упоредном праву са посебним освртом на нарушеност здравља адресата злостављања на социјално-емоционалном, физиолошком и психосоматском (понашајном) нивоу. Анализа постојећег нивоа правне и медицинске заштите омогућиће давање предлога

за ефикасније механизме деловања, а све у циљу очувања менталног здравља и опште добробити запослених лица.

Кључне речи: заштита од злостављања на раду, улога службе медицине рада у поступцима заштите, последице по здравље услед претрпљеног злостављања на раду

АКТУЕЛНОСТИ МЕДИЦИНСКОГ ПРАВА

Теорија, пракса и законодавство

6

ОКРУГЛИ СТО

11. април 2025, Београд

Књига сажетака

Адвокатска комора Војводине

Гласник АКВ

Нови Сад

Институт друштвених наука

Центар за правна истраживања

Београд

За издаваче

Др Александар Тодоровић

Др Горан Башић

Технички уредник и коректор

Јелица Недић

Дизајн корица

Огњен Одобашић

Компјутерски слог

Таијана Божич

Штампа

OFFSET PRINT, Нови Сад

2025.

ISBN-978-86-905844-3-7

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

349:61(048.3)
614.253.83(048.3)

ОКРУГЛИ сто Актуелности медицинског права: теорија, пракса и законодавство (6 ;
2025 ; Београд)

Књига сажетака / 6. округли сто Актуелности медицинског права: теорија, пракса
и законодавство, 11. април 2025, Београд ; [уредник Хајрија Мујовић]. - Нови Сад :
Адвокатска комора Војводине ; Београд : Институт друштвених наука, 2025 (Нови Сад
: Offset print). - 56, 52 стр. ; 17 см. - (Едиција Књиге сажетака / Адвокатска комора
Војводине ; књ. 6)

Приштампан језички истоветан текст штампан лат. - Оба текста штампана у међусобно
обрнутим смеровима. - Тираж 30.

ISBN 978-86-905844-3-7

а) Медицинско право - Апстракти б) Здравствена заштита - Правни аспект - Апстракти
в) Пацијенти - Правна заштита - Апстракти

COBISS.SR-ID 165129993